

A földhivatalok területi elhelyezkedésének vizsgálata

Az elemzés célja

A hálózatban működő államigazgatási, közigazgatási, szakigazgatási szervezetek területi rendszerének kérdése több szempontból is érdekes lehet. Egyrészt az egyes adminisztratív egységek térbeli eloszlása összefüggésben áll a szervezetek működtetésének hatékonyságával, másrészt a szolgáltatásokhoz való hozzáférés területi egyenlőtlenségével. Elemzésem mindkét kérdéssel kapcsolatba hozható, mivel a magyarországi földhivatalok területi elhelyezkedése optimális voltának empirikus vizsgálatára irányul.

A földhivatalok az ingatlan-nyilvántartással kapcsolatos feladatokat látják el. A földhivatali intézményhálózat 19 megyei és fővárosi, valamint 121 körzeti földhivatalból áll (338/2006. (XII. 23.) Korm. rendelet). 2011. január 1-től a megyei földhivatalok a megyei kormányhivatalok ingatlanügyi szakigazgatási szerveként működnek, megnevezésük: X Megyei Kormányhivatal Földhivatala. A körzeti földhivatalok elnevezése nem változott.

A földhivatalok tevékenységével kapcsolatos térbeli mozgásokat a szolgáltatás igénybe vevői és a földhivatalok munkatársai szempontjából is meg lehet vizsgálni. A szolgáltatás igénybe vevőinek a következő ügyekkel kapcsolatosan kell személyesen befáradniuk a körzeti földhivatalokhoz:

- *földmérés*: térképmásolatért, telekalakítással kapcsolatban, megosztási vázrajzzal, valamint a magánföldmérők a földmérési ügyekkel kapcsolatosan;
- *földvédelem*: művelési ág változása, más célú hasznosítás, földhasználati nyilvántartás adatszolgáltatása, földhasználati lapok kiadása;
- *ingatlan*: tulajdoni lap (lehet okmányirodákban is bizonyos helyeken), tulajdoni jog, jelzálogbejegyzés, tulajdoni lapba betekintés, irattári anyagok, iratmásolatok kikérése, hagyatéki eljárások.

A körzeti földhivatali dolgozók az illetékességi területükön a következő elvégzendő feladatok miatt mennek ki a terepre:

- *földmérés*: hatósági ügyek, osztatlan közös tulajdon rendezése, keretmérés, birtokbaadás, tárgyalás, alappontok karbantartása;
- *földvédelem*: parlagfű-felderítés és határszemle, általános helyszínelés, művelési ág vizsgálata; hasznosítatlan területek, engedély nélküli hasznosítások ügyei, más célú hasznosítások és szakhatósági eljárások esetén engedélyezés, felderítés és szankcionálás.

A térbeli mozgásokat befolyásolja az illetékességi területhez tartozó termőföld nagysága, a művelési ágak és a földrészletek száma. A térbeli mozgások jellegéből világosan látszik, hogy a helyismeretnek, közelségnek mind az igénybe vevői, mind a hivatali oldalról nagy szerepe van, ezért a hivatalok tetszés szerinti helyzete és térbeli koncentrációja nem tűnik indokolhatónak.

A földhivatalok szervezetének térbeli hatóköre 2007 óta lényegében nem változott, így az elemzések az akkortól érvényes területi beosztásra érvényesek. A körzeti földhivatalok közül a három budapestit nem fogom figyelembe venni a vizsgálatok során, a Pest megyei Budakörnyéki Körzeti Földhivatalt viszont igen, amelynek Budapest a székhelye. Így összesen 118 körzeti földhivatal elhelyezkedését vizsgálom abból a szempontból, hogy a hozzájuk tartozó települések számára mennyire elérhetők; az egyes körzetek, valamint megyék szintjén mekkorák az elérhetőségi különbségek, és ezek milyen okokra vezethetők vissza. A vizsgálat alapján javaslatokat lehet tenni a körzethatárok esetleges megváltoztatására. A körzeti földhivatalok illetékességi területét a 338/2006. (XII. 23.) Korm. rendelet határozza meg, így a területi illetékességi körök megváltoztatása formálisan viszonylag egyszerűnek mondható.

Az elérhetőségek alakulása körzeti szinten

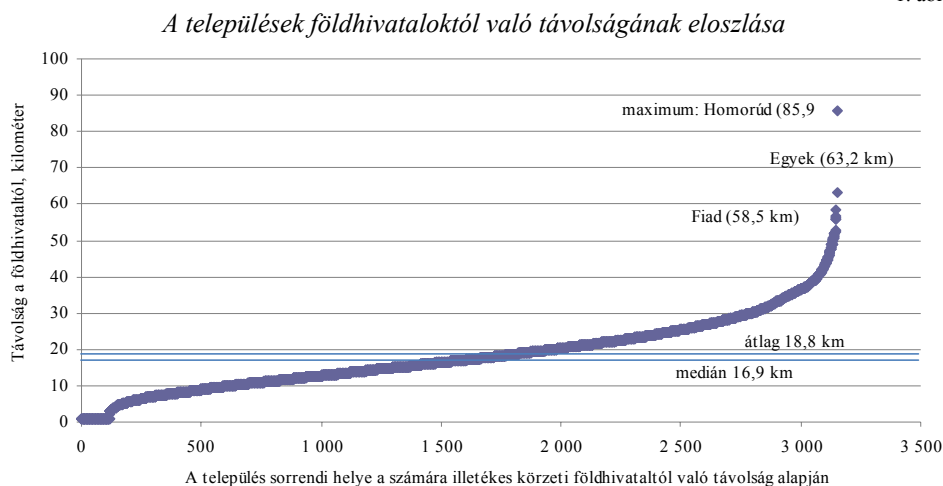
A települések körzeti földhivataloktól mért távolságának számításánál több lehetőség közül lehet választani (Nemes Nagy 1998), de a székhelyek optimális megközelítése szempontjából a közúti, kilométerben mért távolságot megfelelőnek lehet tekinteni, ezért az elemzés során ezt használok. A közúti kilométertávolság mellett még a tipikus közúti időtávolság használata jöhetne szóba; ennek megállapítása azonban több becslési elemet is tartalmaz.

Az elérhetőségi vizsgálatok elvégzéséhez kiindulásként a Magyar Közút Kht. „Az országos közúthálózat elemeinek alapadatai” című adatbázisát használtam fel, amely az Országos Közúti Adatbank (OKA) nyilvántartása alapján az állami kezelésű utak adatait tartalmazza. Az úthálózati nyilvántartásban a rendszerváltozás óta állandósult kaotikus viszonyok következményeként véleményem szerint jelenleg ez az adatforrás tekinthető a leghitelesebbnek, annak ellenére, hogy nem tartalmazza az önkormányzatok vagy egyéb szervezetek által kezelt közhasználatú szilárd burkolatú településközi utakat. (Ezek központilag rendszerezetten nincsenek nyilvántartva.). Az adatbázis számos hibájának kiszűrése és kiegészítése (pl. a főváros nem állami kezelésű útvonalainak adaptálása), majd valamennyi település rendszerbe illesztése után egy erre a célra írott program segítségével határoztam meg a települések közti legrövidebb elérési utakat.

Az egyes településeknek a körzeti földhivataloktól vett távolsága meghatározásánál azzal az egyszerűsítéssel éltem, hogy a településközpontok távolságát vizsgáltam meg. Ez nem okozhat érdemi eltérést a földhivataloktól vett távolságtól, a földhivatalok mindenhol a városközpontban találhatóak. A másik módszertani kérdést a földhivatalokkal rendelkező városok kezelése során kellett megoldani. Kétféle módon jártam el ezeknél a településeknél. Egyrészt 1 km-es távolsággal számoltam, ami nem a település saját magától vett távolságát jelenti, hanem az adott városban lakók földhivatalokhoz való eljutásának átlagtávolságát. Ez bizonyos szempontból önkényes távolság, lehetőség lett volna a település méretét és a lakosság eloszlását figyelembe vevő pontosabb becslésre, de számításaim szempontjából csak az a lényeges, hogy ezeknél a városoknál a tényleges utazási igény átlaga (az igények bizonyos szórása mellett) hozzávetőleg egy nagyságrenddel kisebb a földhivatallal nem rendelkező településen felmerülő utazási igényekhez képest. A kérdés másik kezelési módjaként ezen városoktól egyes számítások során eltekintettem, de alapesetnek az első megoldást tekintem.

Ezek alapján a körzeti földhivatalok és az illetékességi területükhöz tartozó települések súlyozatlan átlagos távolsága az összes település figyelembevételével 18,2 km, a körzeti földhivatallal rendelkező városok figyelmen kívül hagyásával 18,8 km. A távolság mediánja 16,9 km, a távolságok szórása 9,7 km, az eloszlás a várakozásoknak megfelelően baloldali aszimmetriát mutat (1. ábra). A legnagyobb távolságra lévő Homorúd fekvése speciálisnak mondható: a település légvonalban 8,3 km-re van Mohácstól, a mohácsi komp figyelembevételével távolsága nagyjából 10 km lenne. A távolságmátrixban a kompok nincsenek figyelembe véve, így azonban Mohácsra óriási kerülővel, Baján keresztül lehet eljutni. Ez a kedvezőtlen közlekedés-földrajzi helyzet motiválta a korábban hasonló helyzetű Dunafalvát 1996-ban abban, hogy kérje Bács-Kiskun megyéhez való csatlósát. Ezt a különleges helyzetet leszámítva a második legtávolabbi település a Hajdú-Bihar megyei Egyek, amely a megyehatár mellett fekszik, miközben az összes földhivatal között legnagyobb kiterjedésű illetékességi területtel rendelkező Debreceni Földhivatalhoz tartozik.

1. ábra

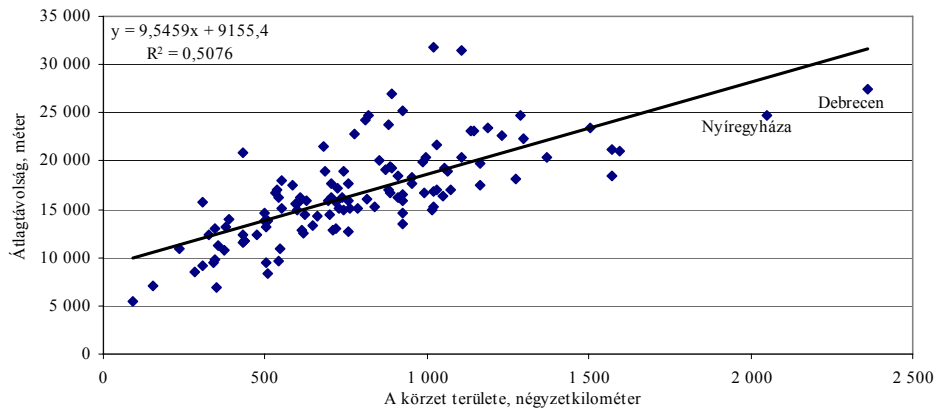
Forrás: saját számítás.

A földhivatalok egymástól való távolsága alapján a legközelebbi szomszédok a következők: Esztergom–Dorog (7,6 km), Tata–Tatabánya (8,6 km). Érdekeség, hogy mindkét településpár Komárom-Esztergom megyében található, a harmadik legközelebbi pár Szentes–Csongrád (13,1 km) és Békéscsaba–Békés (13,3 km). A legnagyobb távolságok: Sátoraljaújhely–Szerencs (47,3 km), Ózd–Eger (46,3 km) és Mohács–Pécs (40 km). Ezek a nagy különbségek azt mutatják, hogy maguknak a központoknak a területi eloszlása sem egyenletes, ami a településhálózat térségenkénti eltérő sajátosságaival, az átlagos településnagyság eltéréseivel magyarázható.

A földhivatali körzetek szerinti súlyozatlan átlagtávolságok 5,4 km (Dunakeszi) és 31,8 km (Hajdúböszörmény) közötti tartományban szóródnak (2. ábra).

2. ábra

A földhivatalok körzetének területe és a települések átlagtávolsága a földhivataloktól

Forrás: saját számítás.

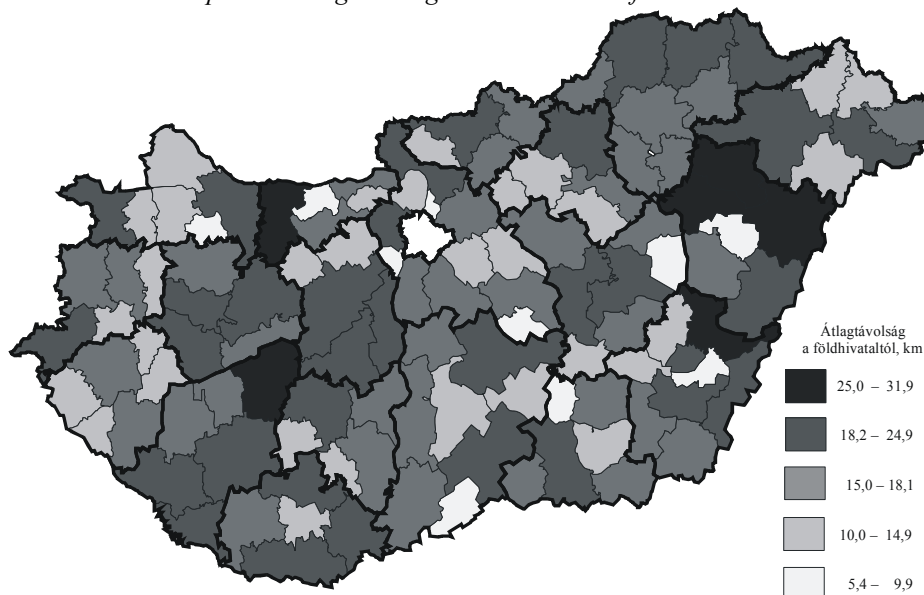
A körzeti szinten csoportosított átlagtávolságok négy tényezőtől függenek:

- a körzet méretétől,
- a körzet központjának fekvésétől (központi vagy periferiális),
- a települések térbeli elrendeződésétől a központ körül,
- az utak „kanyargósságától”, vagyis az utak kiépítettségétől és vonalvezetésétől.

A legkisebb átlagtávolságú körzetek kis területűek, és többnyire nem sok települést tartalmaznak (3. ábra).

3. ábra

A települések átlagtávolsága illetékes körzeti földhivataluktól

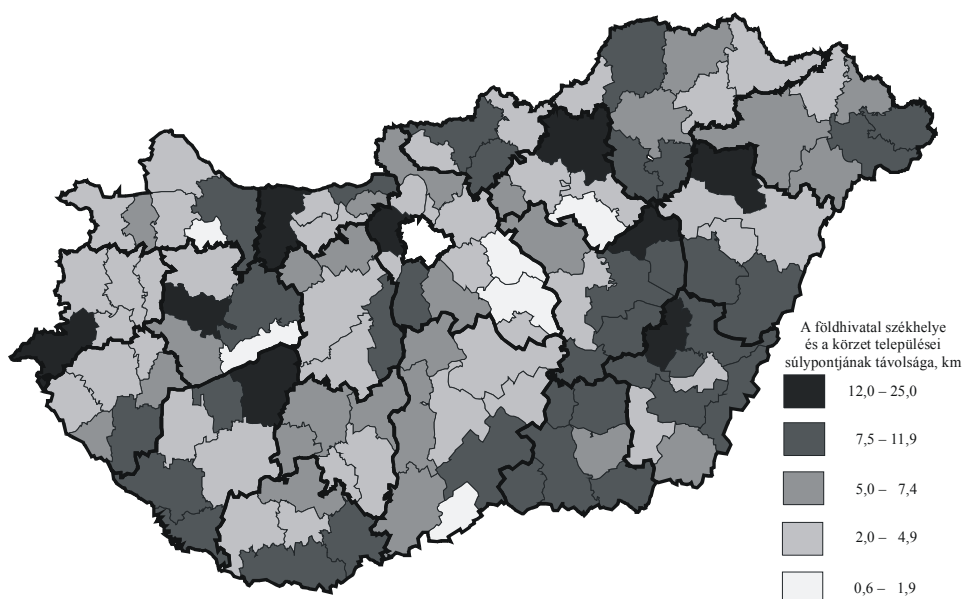

Forrás: saját szerkesztés.

A körzetközpont fekvésének jellemzésére a földhivatal körzetébe tartozó települések súlypontja és a földhivatal közötti távolságot számítottam ki. A számításoknál a légvonal-távolságokat vettem figyelembe. Ezek az értékek a 4. ábrán láthatók. Körzetén belül a legperiferiálisabb helyzetben Hajdúböszörmény, Komárom, Sopron és Siófok található. Az ötödik helyen foglal helyet a Budakörnyéki Földhivatal, amely abból a szempontból speciális, hogy központja (Budapest) kívül esik a körzethatáron. Ugyanakkor vannak szinte tökéletesen a középpontban fekvő székhelyek is (Balatonfüred, Bácsalmás, Tét, Heves).

4. ábra

A körzetközpontok távolsága a körzetek településeinek súlypontjától

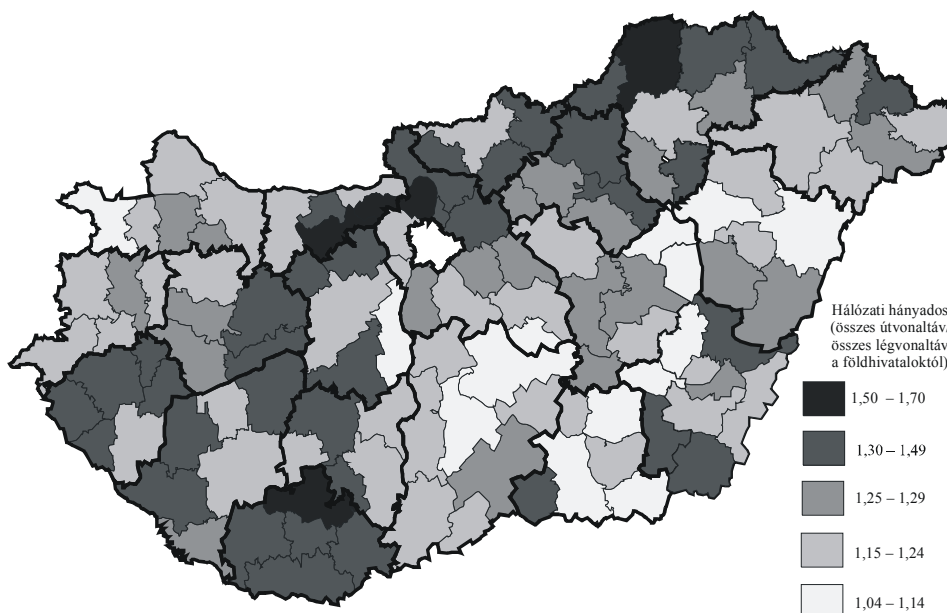
Forrás: saját szerkesztés.

Az utak kiépítettségét és vonalvezetését úgy vettem figyelembe, hogy körzetenként kiszámítottam a hálózati hányadosokat, vagyis összehasonlítottam az összes településnek a körzetközponttól való együttes úthálózati kilométertávolságát és az összes légvonalbeli kilométertávolságot. Ennél a számításnál a központoknál nulla kilométeres távolságot vettem figyelembe. A két érték hányadosa távolsággal súlyozott hálózati hányadost eredményez, vagyis megmutatja, hogy az együttes hálózati távolság hányszorosa a légvonal-távolságnak (Szalkai 2005, Dusek 2010). Magát a hálózati hányadost a magyar közúthálózatra korábban Fleischer Tamás (1992), Szalkai Gábor (2001, 2003a, 2004), a vasúthálózatra Kovács Csaba (1973), Szalkai Gábor (2001), Dusek Tamás (2010), a vasúthálózat és közúthálózat elérhetőségi különbségeit pedig Szalkai (2003b) vizsgálta. Ezek a korábbi számítások az érintett települések szempontjából térnek el a jelen számításoktól, mert elsősorban a központok (nagyobb települések) közötti távolságokra vonatkoztak, míg a mostani számítások a központok és a kisebb települések közötti távolságokat érintik. A hálózati hányadosok értékei az 5. ábrán láthatók. A legnagyobb értékekkel

a sok településsel rendelkező hegyvidéki körzetek (Dorog, Komló, Edelény, Tatabánya, Pásztó) rendelkeznek, Szentendrénél a Szentendrei-sziget hatása érezhető. A legkisebb értékek többnyire néhány településes alföldi körzetek közül kerülnek ki (Karcag, Szarvas, Tiszafüred, Kecskemét, Debrecen).

5. ábra

A hálózati hányados értékei a körzeti földhivatalok szintjén

Forrás: saját szerkesztés.

A körzetközpont fekvése, a körzet mérete és a hálózati hányados hatását együttesen is megvizsgáltam. A négy vizsgált jellemző közötti páronkénti korreláció értékei az 1. táblázatban láthatók. Önmagában a teljes korrelációkat vizsgálva látszólag csak a súlyponttól való távolság és a terület nagysága befolyásolja az átlagtávolságokat. Az átlagtávolság és a hálózati hányados közötti, a súlypont és a méret hatását kiszűrő parciális korreláció értéke ugyanakkor elég magas, 0,594. A hálózati hányados jelentős szerepét a négyváltozós regressziószámítás is bizonyítja (2. táblázat). A regressziós egyenlet ez alapján a következő:

$$\hat{Y} = -10680 + 629x_1 + 9,14x_2 + 12377x_3$$

Az egyenlet változói: y : a körzeti földhivatal településeinek átlagtávolsága a körzetközponttól méterben; x_1 : a körzet központjának távolsága a körzet településeinek súlypontjától kilométerben; x_2 : a körzet nagysága, négyzetkilométer; x_3 : hálózati hányados (a települések központtól való összes úthálózati kilométertávolságának és légvonaltávolságának hányadosa).

1. táblázat

A páronkénti korrelációs együtthatók értékei

Megnevezés	Átlagtávolság	A központ távolsága a súlyponttól	A terület nagysága	Hálózati hányados
Átlagtávolság	1,000	0,602	0,712	0,079
A központ távolsága a súlyponttól	0,602	1,000	0,150	-0,185
A terület nagysága	0,712	0,150	1,000	-0,175
Hálózati hányados	0,079	-0,185	-0,175	1,000

Forrás: saját számítás.

2. táblázat

Az átlagtávolságot magyarázó regressziós modell alaperedményei

Megnevezés	Béta	Standardizált béta	t érték	Variánciainfláló faktor (VIF ^{a)})
Konstans	-10 680			
Súlyponttól való távolság, km	629,2	0,555	14,572	1,051
Terület, km ²	9,136	0,682	17,924	1,047
Hálózati hányados	12 377	0,301	7,859	1,060

a) Variance Inflation Factor (VIF), amely a multikollinearitás hatását mutatja. Értéke 1 és ∞ között változhat, alacsony (1-hez közel álló) értékei gyenge, míg 5 feletti értékei erős multikollinearitást jeleznek.

Forrás: saját számítás.

A determinációs együttható meglehetősen magas, 84,4%, a multikollinearitás szempontjából pedig nagyon kedvező a helyzet, a legnagyobb VIF-mutató is mindössze 1,06 (2. táblázat). Ez azt mutatja, hogy az egyes szempontok külön-külön is fontosak, nem helyettesíti egyik a másikat. A regressziós egyenlet parciális béta együtthatói a következő módon értelmezhetők. Ha a földhivatal székhelye egy kilométerrel távolabb van a körzet településeinek súlypontjától, akkor az átlagtávolság 0,63 km-rel növekszik. Ha a körzet területe 100 km²-rel nagyobb, akkor 0,91 km-rel növekszik az átlagtávolság. Ha a hálózati hányados értéke 10%-kal növekszik, akkor az átlagtávolság 1,24 km-rel nő. A standardizált együtthatók és a megfigyelt szignifikanciaszintek alapján is természetesen a terület nagysága a legjelentősebb, majd a súlyponttól való távolság csaknem azonos jelentőségű, végül a hálózati hányados szerepe némileg mérsékeltebb az előző két tényezőnél, de még egyértelműen szignifikáns.

Ezek az eredmények azt is mutatják, hogy az átlagtávolság csökkentése többféle módon is elérhető: az úthálózat fejlesztésével, a földhivatalok számának növelésével és így a körzetek méretének csökkentésével, valamint földrajzilag központi fekvésű település körzetközponttá jelölésével. Természetesen ezt sejtettük, de a modell eredményeként e változások lehetőségeit átfogóan mérhetjük is. Az utóbbi eset hasonló népességű lehetséges központok esetén mérlegelendő, egyébként a települések méretkülönbségei indokolhatják földrajzi periférián lévő település központtá jelölését is. A távolság csökkentésének negyedik eszközével, a változatlan körzetközpontok mellett a földhivatali körzethatárok megváltoztatásával külön foglalkozom majd.

Az érvényben lévő illetékességi területek alapján számolt súlyozatlan távolságok megyei szinten

Az eredmények megyei szintre történő aggregálásával egy nagyobb területi szinten is meg tudjuk vizsgálni az átlagtávolságok alakulását (3. táblázat). A súlyponttól való távolságot minden települést azonos súllyal figyelembe véve számítottam. A legrövidebb átlagtávolságot Zala megyében láthatjuk, ahol kimagaslóan jó a központok centralitása, az átlagterület is kisebb (a hat központ helyett akár csak öttel is átlag alatti lehetne a körzetek területe), a hálózati hányados pedig némileg kedvezőtlenebb az országos átlagnál. A leghosszabb átlagtávolság Hajdú-Bihar megyében látható, amit elsősorban a körzetek kimagasló átlagterülete okoz; a súlypontok elhelyezkedése is némileg rontott az átlagán, a hálózati hányados viszont javított.

3. táblázat

Az egyes települések átlagtávolsága illetékes földhivataluktól és egyéb jellemzők megyei szinten

Megye	Átlagtávolság, km	Hálózati hányados	A körzet átlagterülete, km ²	Átlagtávolság a súlyponttól, km
Zala	15,03	1,33	631	4,61
Vas	15,78	1,22	667	6,45
Pest	16,55	1,30	534	6,21
Csongrád	16,62	1,17	710	9,77
Győr-Moson-Sopron	16,77	1,18	700	9,00
Nógrád	17,00	1,34	643	6,73
Heves	17,22	1,29	728	7,25
Tolna	17,22	1,35	741	5,35
Jász-Nagykun-Szolnok	17,32	1,21	797	8,06
Bács-Kiskun	17,42	1,18	1056	5,14
Komárom-Esztergom	17,86	1,27	453	10,44
Békés	18,06	1,26	704	8,01
Fejér	18,11	1,24	870	5,93
Szabolcs-Szatmár-Bereg	18,30	1,24	989	7,15
Veszprém	18,94	1,28	899	6,30
Borsod-Abaúj-Zemplén	19,66	1,40	905	6,47
Baranya	20,26	1,43	886	7,26
Somogy	21,19	1,32	1003	8,92
Hajdú-Bihar	22,66	1,19	1242	8,99
<i>Átlagosan</i>	<i>18,15</i>	<i>1,29</i>	<i>791</i>	<i>6,99</i>

Forrás: saját számítás.

Az átlagtávolságokat az előzőhöz hasonló modellel magyarázhatjuk, amely azonban tartalmilag mégis némileg más jelent, mert eltérő területi aggregáltsági szintre vonatkozik (Dusek 2004). A regressziós egyenlet ez alapján a következő:

$$\hat{Y} = -8344 + 638x_1 + 8,13x_2 + 11949x_3$$

Az egyenlet változói: y : a megye településeinek átlagtávolsága az illetékes körzeti földhivataloktól méterben; x_1 : az egyes körzetek központjának a körzet településeinek

súlypontjától mért, településszámmal súlyozott megyénkénti átlagos távolsága kilométerben; x_2 : a körzetek átlagos nagysága négyzetkilométerben; x_3 : hálózati hányados (a települések központjuktól való összes úthálózati kilométertávolságainak és légvonaltávolságainak hányadosa).

A regresszió együtthatói az átlagolások és a szintváltás ellenére alig térnek el a korábbi eredményektől. A standardizált együtthatók alapján most a körzetek átlagos méretének nagyobb jelentősége van, mint az előző esetben. A regresszióhoz tartozó determinációs együttható értéke 89,6%.

Az érvényben lévő illetékességi területek alapján számolt súlyozott távolságok körzeti és megyei szinten

Területi adatokból többnyire a súlyozatlan és súlyozott számítások végzésének is van önálló létjogosultsága (Dusek 2004, 2006). Az eddig tárgyalt súlyozatlan számítások azt mutatták meg, hogy mi történne, ha minden településről azonos számú embernek kellene a földhivatalba utaznia, például egy önkormányzatokkal kapcsolatos ügyintézés céljából. Itt a településeket azonos súlyúként kezeltem. Az ügyintézés nagyobbik része ugyanakkor a lakosság vagy az ingatlanok, építmények számával arányos. A súlyozott számítások ezért többet mondanak a térkapcsolati költségek alakulásáról, valamint a súlyozatlan számításokkal való összevetésük is érdekes lehet, hiszen a körzeten belüli népességeloszlásról (általánosabban az alkalmazott súly területeloszlásáról) tájékoztatnak. Ebben az alfejezetben ezért súlyozott számításokat végzek, elsősorban a korábbi számításokkal összehasonlítva az újabb eredményeket. A súly minden esetben a 2007. évi lakosságszám.

Ismét felvetődik a földhivatallal rendelkező települések kezelési módjának kérdése. Alapesetben megint 1 km-es saját távolsággal számoltam, mivel ezeknél a településeknél a nulla kilométeres távolság különösen valóságidegen lett volna.

Az átlagtávolságok körzetenkénti eloszlása a 6. ábrán látható. A népességszámmal súlyozott országos átlag 10,33 km lett, szemben a súlyozatlan 18,18 km-rel. A nagyon jelentős csökkenés elsősorban annak köszönhető, hogy többnyire a legnépesebb települések az adott körzetek központjai. Kivételt csupán Ráckeve, Dabas, Monor és Edelény képez. A ráckevei körzetben négy település is népesebb a nem egészen tízezres Ráckevénél: Szigetszentmiklós (több mint 30 ezer lakos), Dunaharaszti, Szigethalom, Tököl. A kicsit több mint tízezres Edelénynél jóval nagyobb a harmincezres Kazincbarcika és a 12 ezer lakosú Sajószentpéter is. Dabasnál nagyobb Gyál, Monornál alig nagyobb Vecsés. Ha a körzetek központjait nem vennénk figyelembe, akkor az így számolt népességgel súlyozott átlagtávolság 17,64 km lenne. A körzetközponatok nélküli súlyozatlan átlag 18,84 km.

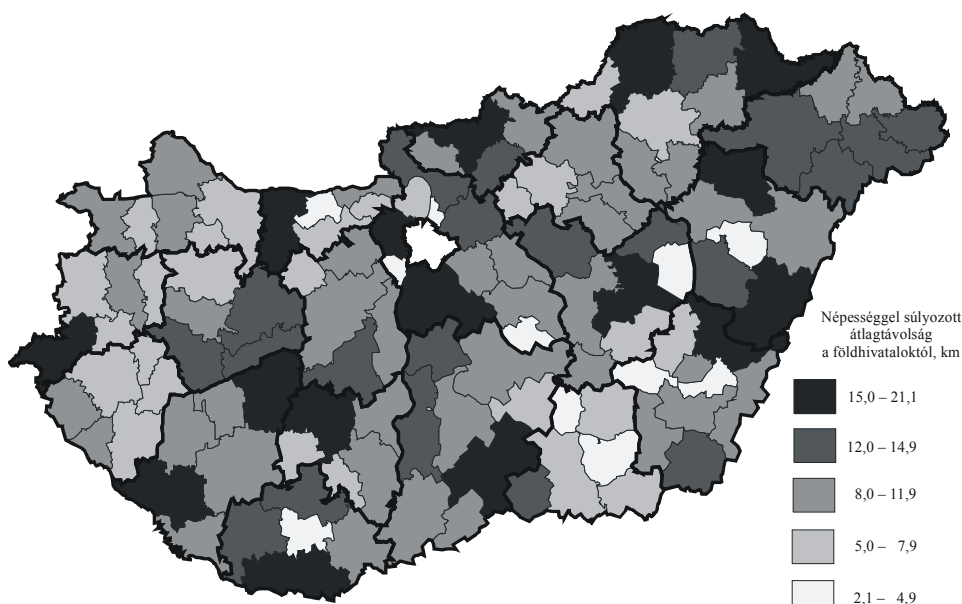
A súlyozott átlaggal számított távolságok lényegesen kisebb értékeinek elsődleges oka tehát a központokkal (földhivatallal) rendelkező települések nagy súlya (népessége), de emellett az utolsó két adatból az is látszik, hogy a körzetközponatok közelében átlagosan nagyobb népességű települések helyezkednek el, mint a központoktól távolabb.

Három kivétellel minden körzetben kisebb a súlyozott átlagtávolság a súlyozatlannál (7. ábra). A három kivétel Ráckeve (5,1 km-es növekedés), Dabas (+0,8 km) és Monor (+0,4 km). A legnagyobb csökkenés Debrecennél figyelhető meg, itt 27,4 km-ről 10,2 km-re csökkent az átlagtávolság; Hajdúböszörménynél 31,8 km-ről 16,2 km-re.

Ezek azért is érdekes esetek, mert a súlyozatlan helyzetet figyelembe véve ez a két körzet bizonyos szempontból a legkedvezőtlenebb helyzetű volt: a debreceni a legnagyobb méretű, a hajdúböszörményi a leperiferiálisabb központtal rendelkező körzet. A súlyozatlanoknál nagyobb csökkenés elsősorban ott történt, ahol a székhely nagyobb város, vagy környezetéhez képest viszonyítva nagyobb. (Mint Siófok. A siófoki körzetben 48 település található, a népesség 37%-a Siófokon lakik.)

6. ábra

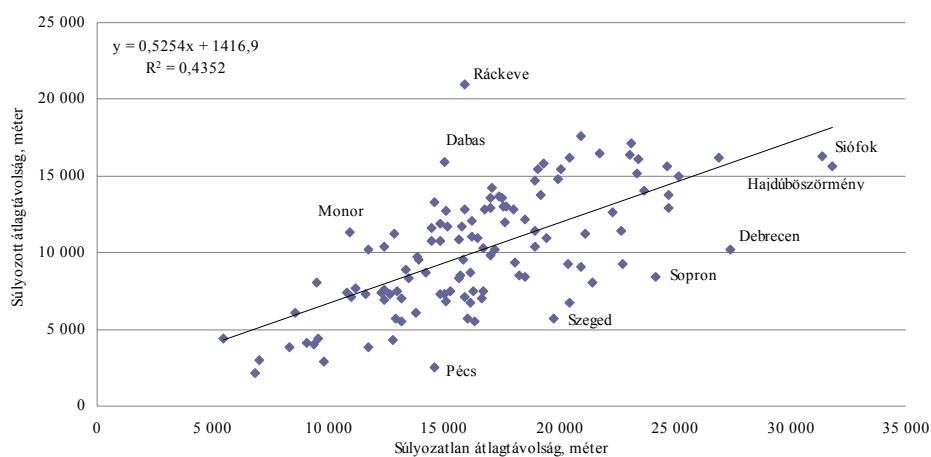
A települések átlagtávolsága illetékes földhivataluktól körzeti szinten

Forrás: saját szerkesztés.

7. ábra

A súlyozatlan és súlyozott átlagtávolságok közötti kapcsolat a körzetek szintjén

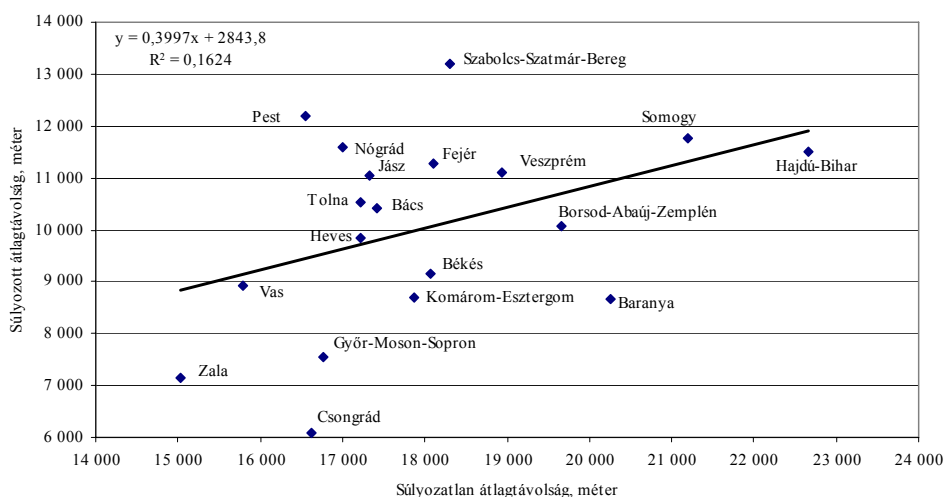

Forrás: saját szerkesztés.

A megyei szinten aggregált eredmények egyik érdekessége, hogy a súlyozott és súlyozatlan eredmények közötti kapcsolat kisebb, mint körzeti szinten számítva (8. ábra). Ennek oka az lehet, hogy az egyes megyéken belül többnyire többféle típusú körzetek fordulnak elő, vagyis a megyék kevésbé homogének, mint a körzetek.

8. ábra

A súlyozatlan és súlyozott átlagtávolságok közötti kapcsolat a megyék szintjén

Forrás: saját szerkesztés.

A földhivatalok illetékességi körzetének változtatási lehetőségei az elérhetőség alapján

A hatályban lévő területi besorolás elemzése után rátérek annak a vizsgálatára, hogy vajon a jelenlegi rendszer az elérhetőség szempontjából optimális besorolásnak tekinthető-e. Megnéztem, hogy a 118 körzeti földhivaltól mely településeket hova kéne átsorolni, ha azt szeretnénk elérni, hogy minden település a legközelebbi földhivatalhoz kerüljön. Ezzel a vizsgálattal arra a következtetésre jutottam, hogy 320 települést megyén belül más körzethez, 176 települést más megyébe, de azonos régióbeli körzeti földhivatalhoz, 162 települést pedig más régióbeli körzeti földhivatalhoz sorolhatnánk át a minimális távolságok alapján. Ez a települések 21%-át (658-at) és a népesség 11%-át érintené, ami elég jelentősnek tűnik (4. táblázat). A súlyozatlan átlagtávolság 16,6 km-re csökkenne, átlagosan 1,6 km-rel, 8,7%-al lenne kevesebb.

Az átsorolások természetesen a körzethatárok menti településeket érintik, de az átsorolt települések területileg egyenlőtlenül oszlanak el. 22 körzetből nem kellett átsorolni más körzetbe települést, 16 körzetbe nem lett átsorolva egyetlen település sem. Mind-egyik körzet változott, 79 olyan körzet van, amely mindkét módon érintett, tehát ahonnan került el település és ahova került át település. A megyehatár menti körzethatárok között szinte csak ott nem volt átcsoportosítás, ahol természetes akadály képezi a határvonalat: a Balaton (eltekintve a Veszprém megyéhez tartozó északkeleti végétől, ami Siófokhoz közelebb van, mint Balatonfüredhez) és a Duna.

4. táblázat

Az átsorolt települések népessége és száma a távolság változásának függvényében

A távolság rövidülése, km	Az érintett lakosság száma	Az érintett települések száma
0– 1	141 738	88
1– 2	87 762	56
2– 3	140 948	53
3– 4	70 652	56
4– 5	66 443	49
5– 6	59 186	39
6– 7	100 239	45
7– 8	28 362	37
8– 9	88 808	32
9–10	40 162	22
10–12	75 296	42
12–14	64 375	28
14–17	66 498	46
17–20	31 471	30
20–25	19 030	23
25–30	7 458	5
30–35	13 792	5
48–50	5 902	2
<i>Együtt</i>	<i>1 108 122</i>	<i>658</i>

Forrás: saját számítás.

A legjelentősebb átcsoportosítások a következő körzeteket, illetve határvonalakat érintették. Komlótól 38 települést (27,5 ezer lakossal) kellene átcsatolni Dombóvár, Szekszárd és Kaposvár körzetéhez. A települések számát tekintve ez a legnagyobb mérvű változás. A második helyen lévő Siófoktól 30, a harmadik Siklóstól 24 települést kellene átcsoportosítani. Ezt követően az átsorolt települések száma 20 alatti. Az érintett lakosság száma alapján a ráckevei, a Buda környéki, a gödöllői és a debreceni körzet a leginkább érintett, ahol az 50 ezer főt meghaladja az átsorolt települések lakossága. Ezek közül a ráckevei speciális voltáról már volt szó (periferikus és kis lakosságú körzetközpont), a debreceniről is, ami kiugróan a legnagyobb területű körzet. A Buda környéki körzet specialitása pedig az volt, hogy a központ (Budapest) a körzethatáron kívül esik.

A körzeti földhivatalok megközelíthetősége szempontjából tehát ez a besorolás sokkal közelebb lenne az optimálishoz, mint az eredeti. Ugyanakkor ennél a körzetesítésnél nem vettem figyelembe semmilyen más „érdek” vagy „alapelv” érvényesülését. Például a megyeszékhelyek esetében (mint Debrecen, Szeged, Győr, Székesfehérvár) a közlekedés-földrajzi elérhetőségnél nagyobb földhivatali körzet kialakítását indokolhatja erősebb általános vonzásuk.

A területi elhelyezkedés általános tapasztalatai

A földhivatalok területi eloszlása nem egyenletes. A körzetek mérete, illetve közúton történő megközelíthetősége nagy területi különbségeket mutat. Ez a földhivatali körzetek méretének különbözőségéből (a legkisebb és legnagyobb körzet területe közötti arány négyszeres), továbbá egyes földhivatalok körzeten belüli periferiális helyzetéből fakad. Ezekhez hozzájárulnak a települések eloszlásának egyenletlenségei és a közúthálózati különbségek is. Az egyes településeken, körzeteken és megyékben élők különböző költségekkel juthatnak el az illetékes körzeti földhivatalokhoz.

Mivel a földhivatalok szolgáltatásai a közfeladatok körébe tartoznak, reális elvárás lenne, hogy a megközelíthetőségük területi különbségei ne legyenek túlságosan nagyok. Megyei szinten legalább garantálni kellene, hogy a települések a hozzájuk legközelebb lévő körzeti földhivatalhoz tartozzanak. Az illetékességi területek megváltoztatásával jelentősen javulhatna a földhivatalok elérhetősége, ezzel esetleg növelve a lakosok elégedettségét. Mindemellett tudomásul veszem, hogy ahány társadalmi jelenséget vizsgálunk, szinte ugyanannyi különböző térfelosztás, körzetrendszer lenne „ideális”. Nincs olyan térfelosztás, amely minden társadalmi jelenség elemzésekor optimális lenne.

IRODALOM

- Dusek Tamás* (2004): A területi elemzések alapjai. Regionális Tudományi Tanulmányok, 10. ELTE TTK Regionális Földrajzi Tanszék, Budapest
- Dusek Tamás* (2006): Területi statisztika, valószínűségszámítás és statisztikai következtetésemélet. Területi Statisztika, 3.
- Dusek Tamás* (2010): A vasúthálózat 2009. évi változásának hatása a vasúti elérhetőségre. Területi Statisztika, 6.
- Fleischer Tamás* (1992): A magyarországi közúti szállítási tér. Közlekedéstudományi Szemle, 6.
- Kovács Csaba* (1973): Főbb településeink egymáshoz viszonyított vasúti átlagtávolságai. Területi Statisztika, 3.
- Nemes Nagy József* (1998): A tér a társadalomkutatásban. Hilscher Rezső Szociálpolitikai Egyesület, Budapest
- Szalkai Gábor* (2001): Elérhetőségi vizsgálatok Magyarországon. Falu–Város–Régió, 10.
- Szalkai Gábor* (2003a): A közúti térszerkezet és a hálózatfejlesztés vizsgálata Romániában. Falu–Város–Régió, 8.
- Szalkai Gábor* (2003b): Erreichbarkeitsuntersuchungen am Beispiel Ungarns. In: Jakobi Ákos (szerk.): Frontiers of Geography, ELTE–RKU, Budapest–Heidelberg
- Szalkai Gábor* (2004): A közlekedéshálózat fejlesztésének hatása az elérhetőség változására. Magyar Földrajzi Konferencia CD-kiadványa
- Szalkai Gábor* (2005): Hálózati hányados. In: Nemes Nagy József (szerk.): Regionális elemzési módszerek. RTT 11., ELTE RFT–MTA ELTE RTK, Budapest

Kulcsszavak: földhivatalok elhelyezkedése, elérhetőség, területi különbségek.

Resume

The issue of the spatial network of public administration institutions may be interesting from several aspects. On the one hand spatial dispersion of units is in direct relationship with working efficiency, and on the other hand it is also in relationship with the regional inequality of access to services. My analysis relates to both aspects, since it empirically investigates optimal spatial location of land registry offices in Hungary. I outline average accessibility distance by districts, and by what factors influence it. Calculations have been made also for counties. At the end of the study possibilities for modifying land registry competence zones are discussed on the basis of accessibility.